

HLEDÁNÍ VHODNÉHO SPOJENCE KONEC SLOVENSKO-JUGOSLÁVSKÝCH VZTAHŮ A NAVÁZÁNÍ STYKŮ MEZI SLOVENSKÝM STÁTEM A NEZÁVISLÝM STÁTEM CHORVATSKO V ROCE 1941

MILAN SOVILJ

SOVILJ, Milan. The search for an appropriate ally: the end of Slovak – Yugoslav relations and the establishment of relations between the Slovak state and the Independent State of Croatia in 1941. *Historický časopis*, 2018, 66, 2, pp. 289-310, Bratislava.

The text analyses relations between the Slovak state and the Kingdom of Yugoslavia immediately before the German invasion of Yugoslavia in April 1941, and the subsequent establishment of relations between Slovakia and the Independent State of Croatia. On the basis of primary sources, the contemporary press and relevant literature, it explains how far the Slovak state relied on cooperation with Yugoslavia and on Yugoslav support and how the Yugoslav leaders viewed Slovakia. It also presents the foundations on which Slovakia began to build relations with the Independent State of Croatia from April 1941, and the perspectives or possibilities for these relations in the further course of the war.

Key words: Slovakia. Yugoslavia. Second World War. Germany. Italy. Independent State of Croatia. Cooperation.

Ve velmi složitém období po vyhlášení samostatnosti Slovenska slovenským sněmem 14. března 1939 potřeboval právě zformovaný Slovenský stát získat mezinárodní uznání, jež vlastně představovalo i potvrzení slovenské nezávislosti. Cesta k tomu však nebyla nijak snadná. Již 17. května 1939 uvažovala vláda Jozefa Tisa o otevření deseti vyslanectví, do jejichž agendy mělo patřit dokonce 55 zemí bez italských kolonií a britských dominií, kolonií a protektorátů, francouzských kolonií a protektorátů.¹ Mezi nimi se mělo nacházet i vyslanectví v Bělehradě, do jehož teritoriálního působení měla patřit území Jugoslávie, Ru-

1 NĚMEČEK, Jan. K formování zahraniční služby Slovenského státu. In CSÉFALVAY, František – PUČÍK, Miloslav (eds.). *Slovensko a druhá svetová vojna. Zborník príspevkov z mezinárodnej vedeckej konferencie v Bratislave 29. – 31. mája 2000 organizovanej Vojenským historickým ústavom a Historickým ústavom SAV*. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2000, s. 126; PETRUF, Pavol. *Zahraničná politika Slovenskej republiky 1939 – 1945. Náčrt problematiky*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2011, s. 59. ISBN 9788089396153.

munska, Bulharska, Řecka a Turecka.² Tento ambiciózní plán slovenské vlády se však nepodařil. Způsobily to různé faktory, ale především vývoj mezinárodních událostí a vypuknutí druhé světové války. Týkalo se to i diplomatických vztahů s tehdejšími Královstvím Jugoslávie.

Slovenský pohled na Jugoslávii a jugoslávské vnímání Slovenska

Jugoslávské mezinárodní postavení bezprostředně před druhou světovou válkou a na jejím začátku nebylo snadné. Ve srovnání s teprve formovaným Slovenským státem měla však Jugoslávie již vybudovanou diplomatickou síť a ve všech důležitých diplomatických místech převážně významné a zkušené diplomaty.³ Ve velmi složitém období pro jakékoli diplomatické vztahy se vedoucí jugoslávské politické kruhy v čele s princem Pavlem Karadorđevićem, jedním ze tří regentů nezletilého Petara II. Karadorđeviče, syna v roce 1934 zavražděného jugoslávského krále Aleksandra, a předsedou vlády Dragišou Cvetkovičem (1939–1941) snažily zachovat především neutralitu a vyhnout se jakémukoli možnému konfliktu, zvláště s Německem a Itálií. Přes jugoslávskou politiku neutrality a její balancování mezi Velkou Británií a Francií na straně jedné a Německem a Itálií na straně druhé jisté výhody v navázání spolupráce s Jugoslávií slovenská diplomacie viděla.

Ze slovenského pohledu byla Jugoslávie jednou z mnoha zemí, se kterými se mj. počítalo, že v budoucnosti Slovenský stát uznají. Předpokládalo se proto otevírání slovenských diplomatických zastupitelství na jugoslávském území a jugoslávských na Slovensku. Zmíněný plán slovenské vlády z května 1939 týkající se mj. Jugoslávie (slovenské vyslanectví v Bělehradě s teritoriální agendou pro prakticky celý Balkán) však slovenské diplomacii nijak významné postavení nepřinesl. I tak Jugoslávie jistou roli ve slovenské diplomacii hrála. Po 14. a 15. březnu 1939, tedy po vyhlášení Slovenského státu a zániku Československa a po zformování Protektorátu Čechy a Morava ponechala Jugoslávie svá diplomatická zastupitelství v Bratislavě i v Praze. Na rozdíl od Prahy, kde došlo nejenom ke změně diplomatického představitele,⁴ ale i ke změně ranku diplomatického

-
- 2 Srov. NĚMEČEK, Jan. K slovensko-jugoslávským vztahům 1939–1941. In ŠESTÁK, Miroslav – VORÁČEK, Emil (eds.). *Evropa mezi Německem a Ruskem. Sborník prací k sedmdesátinám Jaroslava Valenty*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2000, s. 385. ISBN 8072860216; týž, ref. 1, s. 126; PETRUF, ref. 1, s. 59; JARINKOVIČ, Martin. *Slovensko a Juhoslávia v rokoch II. svetovej vojny*. Banská Bystrica: Klub priateľov Múzea SNP, 2012, s. 9. ISBN 9788089514137; POPOVIČ, Rastislav. Zo slovensko-juhoslovanských/srbských/ vztahov 1939–1941. In DANIŠ, Miroslav (ed.). *Z dejín slovensko-srbských vztahov*. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave; Katedra všeobecných dejín, 2012, s. 135. ISBN 9788081270512.
 - 3 KRIZMAN, Bogdan. *Vanjska politika jugoslavenske države 1918–1941. Diplomatsko-historijski pregled*. Zagreb: Školska knjiga, 1975, s. 83–84, 92–98, 103–106.
 - 4 Místo vyslance Vasilije Protiće přijel do Prahy na jaře 1939 Radovan Šumenković, bývalý

zastupitelství Jugoslávie,⁵ se v Bratislavě něco podobného nestalo, alespoň ne ihned na jaře 1939.

Jugoslávský generální konzulát v čele s generálním konzulem Milošem Kićevcem pokračoval ve své činnosti i po polovině března 1939. Jugoslávské ministerstvo zahraničních věcí svého diplomatického představitele v Bratislavě vyměnilo až v červnu 1939. Místo M. Kićevce byl z ministerstva zahraničních věcí v Bělehradě poslán Stanoje Simić, který předtím působil na jugoslávských diplomatických zastupitelstvech v Bruselu, Budapešti, Tiraně, Zadaru⁶ a v Paříži. I když výměna jugoslávského diplomatického představitele v Bratislavě neznamena žádnou zásadní změnu v jugoslávské diplomacii, bratislavský tisk *Slovák*, věrný Hlinkově slovenské lidové straně (HSLS), vedoucí straně na Slovensku, prezentoval Simićův příchod a jeho jmenování generálním konzulem v Bratislavě jako *de facto* uznání nezávislého Slovenského státu jugoslávskou vládou 8. června 1939.⁷ Samotný S. Simić tehdy poskytl slovenskému tisku interview, v němž zdůraznil, že jugoslávské uznání Slovenska *de iure* je otázkou blízké budoucnosti.⁸ Žádný oficiální jugoslávský doklad o uznání Slovenska z této doby neexistuje, ale vyslání nového diplomatického představitele do Bratislavy a jeho akreditace u slovenské vlády by se za jugoslávské uznání samostatného Slovenského státu považovat dalo.⁹ Podle pramenů jugoslávské provenience informovalo ministerstvo zahraničních věcí v Bělehradě svá diplomatická zastupitelství v zahraničí o navázání řádných diplomatických styků se Slovenskem až 18. září 1939.¹⁰ Týž den bylo ve stejné budově, v níž do poloviny března 1939 sídlilo vyslanectví Československa, otevřeno v Bělehradě slovenské vyslanectví. Místo teritoriální agendy pro skoro celé balkánské území mělo kompetence pouze pro

první legační rada jugoslávského vyslanectví v Bruselu. ŠUMENKOVIĆ, Radovan. Diplomaticke zabeleške iz okupiranog Praga. In *Glasnik Srpskog istorijsko-kulturnog društva „Nje-goš“*, juni 1967, sv. 19, s. 37.

- 5 Jugoslávská regentská rada se rozhodla na návrh ministra zahraničí Aleksandra Cincar-Markoviće zrušit vyslanectví v Praze a 20. května 1939 otevřít generální konzulát. *Službene novine Kraljevine Jugoslavije, 1939, broj 131–XLV*. Beograd: Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije, 1939, s. 699.
- 6 Podle Rapalské smlouvy mezi Itálií a tehdejšími Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců z roku 1920, se Zadar stal součástí Itálie. Srov. MATKOVIĆ, Hrvoje. *Na vrelima hrvatske povijesti*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006, s. 275-278. ISBN 9532122613.
- 7 *Slovák*, 10. 6. 1939, č. 132, s. 1.
- 8 Ref. 7.
- 9 Srov. NĚMEČEK, ref. 2, s. 385; TKÁČ, Ján. Slovensko-juhoslovenské a slovensko-chorvátske vzťahy v rokoch 1939–1941. In *Historický zborník*, 2009, sv. 19, č. 1, s. 154-155. ISSN 1335-8723; PETRUF, ref. 1, s. 59; JARINKOVIĆ, ref. 2, s. 8; POPOVIĆ, ref. 2, s. 134-135.
- 10 Arhiv Jugoslavije, fond (dále f.) Poslanstvo Kraljevine Jugoslavije u Turskoj – Carigrad, Ankara (číslo fondu 370), broj fascikle 35, broj dokumenta 487, 488, predmet: Uspostavljanje redovnih odnosa sa Slovačkom [Navazování řádných vztahů se Slovenskem].

Jugoslávii. Krom toho se v Bělehradě nacházel pouze chargé d'affaires Jozef Cieker který byl podřízen slovenskému vyslanci v Bukurešti Ivanu Mileczovi.¹¹

Navázání kontaktů s Jugoslávií přibližně ve stejné době jako s Rumunskem¹² mělo pro Slovensko význam i z důvodu špatných vztahů s Maďarskem a určitých pokusů o eliminování agresivní politiky Budapešti vůči slovenskému území.¹³ Počítalo se pravděpodobně s tím, že by tehdejší velmi špatné jugoslávsko-maďarské vztahy měly určitý vliv na jugoslávskou stranu, kdyby se kladla otázka eventuální podpory a případné pomoci Jugoslávie Slovensku právě proti Maďarsku. Slovenské tužby, aby se Jugoslávie vzdalovala Maďarsku, netrvaly dlouho, neboť už 12. prosince 1940 podepsala Jugoslávie se svým severním sousedem pakt o přátelství.¹⁴ Tento krok byl pravděpodobně inspirován obavami o bezpečnost jugoslávských hranic, jelikož koncepce společného působení balkánských států (především idea Balkánského paktu z roku 1934 mezi Jugoslávií, Řeckem, Rumunskem a Tureckem o udržení stávajícího geopolitického stavu v regionu) po italském útoku na Řecko koncem října 1940 zkrachovaly.¹⁵ Důvodem bylo i přistoupení Rumunska a Maďarska k Paktu tří v listopadu stejného roku.¹⁶ Jugoslávii postupně obkličovaly státy, které již byly pod přímým nebo částečným německým a italským vlivem.

Ještě v jedné oblasti vidělo Slovensko výhody v navázání dobrých vztahů s Jugoslávií. Jednalo se o kontakty ve sféře hospodářství. Na rozdíl od jugoslávské ekonomiky, která zahraničnímu obchodu mohla nabídnout leccos, mělo slovenské hospodářství hodně potíží, zvláště na jaře 1939, o čemž jugoslávskou veřejnost informoval mj. denní tisk.¹⁷ Slovensko přesto vidělo v hospodářské

11 Srov. Slovenský národný archív (dále SNA), f. Ministerstvo zahraničních věcí 1939–1945 (dále MZV), kartón (dále k.) 265, Zpráva 1, Beograd, 5. 9. 1939; SNA, f. MZV, k. 266, č. 15/39, Zpráva pre noviny o zahájení činnosti vyslanectva, 22. 9. 1939; SNA, f. MZV, k. 179, č. 20065/39; NĚMEČEK, ref. 2, s. 385–386; TKÁČ, ref. 9, s. 155; PETRUF, ref. 1, s. 211; JARINKOVIČ, ref. 2, s. 10; POPOVIČ, ref. 2, s. 135–136.

12 Rumunská vláda uznala Slovenský stát 18. srpna 1939. PETRUF, ref. 1, s. 214.

13 Srov. TKÁČ, ref. 9, s. 154–155.

14 KRIZMAN, ref. 3, s. 115.

15 Srov. TEJCHMAN, Miroslav. *Balkán ve válce a v revoluci 1939–1945*. Praha: Karolinum, 2008, s. 176–177. ISBN 9788024613741.

16 Srov. HOPTNER, Jakob B. *Jugoslavijska u krizi 1934–1941*. preveo NIKITOVIĆ, Časlav M. New York; London: Columbia University Press, 1964, s. 264; PETRANOVIĆ, Branko. *Istorija Jugoslavije 1918–1988. Prva knjiga. Kraljevina Jugoslavija 1914–1941*. Beograd: Nolit, 1988, s. 363, 365.

17 Především záhřebské noviny *Jugoslovenski Lloyd* věnované hospodářství a politice, které hlavně sledovaly kurz jugoslávské vlády D. Cvetkoviće. Srov. SOVILJ, Milan. *Československo-jugoslávské vztahy v letech 1939–1941. Od zániku Československé republiky do okupace Království Jugoslávie*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016, s. 127, 173–174.

oblasti Jugoslávii jako možného důležitého partnera, který významně ekonomicky spolupracoval s bývalým československým státem¹⁸ a který by slovenskému trhu mohl od jara 1939 nabídnout potřebné zboží. Jugoslávie však věděla, že ekonomická kapacita a možnosti Slovenského státu byly nesrovnatelně menší než bývalého Československa. Negativní postoj k větší hospodářské spolupráci se Slovenskem ovlivňovala také nedůvěra jugoslávské strany ve schopnost slovenského hospodářství platit své závazky. Důležitým problémem byla také neexistence řádné obchodní a platební dohody (až do srpna 1940), která by zajistila základ pro další fungování slovensko-jugoslávských hospodářských styků. I když ve slovensko-jugoslávských obchodních a hospodářských kontaktech dlouho chyběla báze a přesně definovaná forma, dalo by se říci, že tyto styky byly jedněmi z mála relativně úspěšných, zvláště ve srovnání s diplomatickými vztahy obou zemí.¹⁹

Diplomatické kontakty mezi Slovenskem a Jugoslávií ovlivňovalo několik důležitých faktorů. Jak již bylo uvedeno, nevstupovaly tyto státy do diplomatické spolupráce z rovnocenných pozic, což se časem často projevovalo zvláště v jugoslávském hodnocení Slovenska. Jugoslávské vedoucí kruhy tvořili na jaře 1939 hlavně srbští politici kolem předsedy vlády D. Cvetkoviće v rámci Jugoslávského radikálního společenství (Jugoslovenska radikalna zajednica), které podporovali slovinští klerikální politici z největší slovinšské politické strany Slovinské lidové strany (Slovenska ljudska stranka), v čele s Antonem Korošcem, a politici Jugoslávské muslimské organizace (Jugoslovenska muslimanska organizacija), vlivné strany muslimského obyvatelstva Bosny a Hercegoviny. Na vznik samostatného Slovenska se s velkými sympatiemi nedívali. Většina srbských politiků vnímala otázku slovenské samostatnosti především pod vlivem pozitivních citů k bývalému Československu a vzpomínek na bývalou československo-jugoslávskou spolupráci bez ohledu na její občasné neúspěchy zvláště ve druhé polovině třicátých let. Mezi těmito politiky převládl názor, že Slovensko vzniklo na troskách československého státu především s podporou Německa, na které se dívali se smíšenými pocity, obavami a s obrovskými antipatiemi. O nezávislém Slovensku mohli srbští politici přemýšlet i jako o státě, ve kterém donedávna vedoucí slovenští politici dlouhá léta usilovali o změnu postavení slovenského národa v Československu, podobně jako chorvatští politici v Jugoslávii. Nic takového ve prospěch akceptování Slovenska srbskými politiky nehovořilo, neboť společný stát Čechů a Slováků už neexistoval a po autonomii

ISBN 9788073086862.

18 V letech 1936–1938 náleželo Československo mezi prvních pět zemí jugoslávského vývozu a dovozu. Srov. SOVILJ, ref. 17, s. 95.

19 Srov. tamtéž, s. 172–180; JARINKOVIČ, ref. 2, s. 42–53.

z podzimu roku 1938 získali slovenští politici jakousi formu svého státu, zatímco Češi byli okupováni.²⁰ Podobně jako srbští politici působící v jugoslávské vládě nedívali se na Slovenský stát pozitivně ani jejich slovinští kolegové. Vysvětlení nabízejí obavy slovinských politiků v čele s A. Korošcem o další osud slovinského území, kdyby budoucnost Jugoslávie byla ohrožena a srovnávalo-li by se aktuální postavení Jugoslávie s bývalým Československem.²¹

Vedoucí politici na Slovensku mohli očekávat nějakou podporu a sympatie v otázce slovenské samostatnosti u vedoucí chorvatské strany a tehdy zároveň vedoucí opoziční strany Chorvatské selské strany (Hrvatska seljačka stranka) a tehdejšího vedoucího opozičního politika Vladka Mačka, ale ani tu větší pochopení nenašli. Z důvodu jisté analogie mezi postavením slovenského národa v rámci Československa a chorvatského v Jugoslávii mohli na jaře 1939 chorvatští politici, kteří usilovali o větší práva chorvatského národa v jugoslávském státě, souhlasit s otázkou slovenské autonomie a možná částečně i se slovenskou samostatností. V získání slovenské autonomie v říjnu 1938 viděl V. Maček jeden ze způsobů, který by se mohl využít i pro Chorvatsko.²² Nakolik však vedení Chorvatské selské strany přivítalo nezávislé Slovensko, je těžké posoudit. S formováním nové jugoslávské vlády koncem srpna 1939 po dohodě Cvetkovič–Maček, ve které byl D. Cvetkovič i nadále předsedou, zatímco V. Maček se stal místopředsedou vlády (zároveň byla vyhlášena chorvatská bánovina s větší autonomií v rámci Jugoslávie),²³ se u většiny chorvatských politiků působících v jugoslávské vládě neobjevovaly větší projevy solidarity a sympatií ke Slovensku (výjimkou byl do jisté míry ministr obchodu a průmyslu Ivan Andres).²⁴

Vzhledem k tomu, že události okolo vzniku Slovenského státu byly analogické událostem v tehdejší Jugoslávii, především v postavení slovenského národa v bývalém československém státě a chorvatského v Jugoslávii, našel vznik samostatného Slovenska oporu u části jugoslávské veřejnosti, zejména chorvatské, která se s touto analogií identifikovala, a proto mohla na vznik samostatného Slovenského státu pohlížet s určitými sympatiemi. Dokládají to i články v jednotlivých chorvatských novinách (*Hrvatski dnevnik* a zvláště *Hrvatski narod*), které podporovaly myšlenky o jiné, významnější pozici Chorvatska, než jaká

20 Srov. SOVILJ, ref. 17, s. 121-122.

21 Srov. GODEŠA, Bojan. Jozef Tiso a Anton Korošec – vzťahy medzi Slovákmi a Slovincami. In *Historický časopis*, 2005, roč. 53, č. 2, s. 368. ISSN 0018-2575; týž. Čas odločitev. Katoliški tabor in začetek okupacije. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2011, s. 50-51. ISBN 9789610118442.

22 WÜSCHT, Johann. *Jugoslawien und das Dritte Reich. Eine dokumentierte Geschichte der deutsch-jugoslawischen Beziehungen von 1933 bis 1945*. Stuttgart: Seewald, 1969, s. 183.

23 BOBAN, Ljubo. *Sporazum Cvetkovič–Maček*. Beograd: Institut društvenih nauka, 1965, s. 188-190.

24 Srov. SOVILJ, ref. 17, s. 203-205.

tehdy existovala.²⁵ V souvislosti s tím lze konstatovat, že pozitivní ohlas vzniku Slovenského státu se objevil v radikálnějších kruzích jugoslávské společnosti, kam patřila chorvatská nacionalistická profašistická organizace ustašovci (Ustaša), která v Jugoslávii působila ilegálně a zastávala názor, aby vzniklo nezávislé Chorvatsko.²⁶ Právě otázka nějaké formy podpory vedoucích slovenských politiků sympatizantům takové politiky v Chorvatsku vytvářela trhliny ve slovensko-jugoslávských stycích a byla v prvních několika měsících roku 1941 jedním z nevyřešených problémů v diplomatických vztazích mezi Slovenskem a Jugoslávii.

Slovensko-jugoslávské vztahy bezprostředně před německou okupací Jugoslávie

Problémy, které existovaly a přetrvávaly ve slovensko-jugoslávských stycích prakticky na všech úrovních v letech 1939–1940, byly přítomny i v prvních několika měsících roku 1941. Pro Slovensko byl téměř neakceptovatelný fakt, že v diplomatických kontaktech s Jugoslávii nemají obě země diplomatické zastoupení stejného ranku. Na rozdíl od již zmíněného vyslanectví Slovenského státu v Bělehradě (i když v něm nesídlil vyslanec, ale chargé d'affaires) neexistovalo v Bratislavě jugoslávské zastupitelství rovnocenné úrovně. Jugoslávská vláda se dokonce v prosinci 1939 rozhodla zrušit v Bratislavě generální konzulát a místo něj otevřít diplomatickou agencii, což bylo oficiálně oznámeno 12. ledna 1940.²⁷ Diplomatičným agentem se tehdy stal již zmíněný S. Simić.²⁸ Podle jugoslávského zákona o zřízení ministerstva zahraničních věcí mohla Jugoslávie ve státech, které považovala za napůl suverénní, otvírat diplomatické agencie,²⁹ což z jugoslávského pohledu byl případ Slovenska. Pozdější časté slovenské stížnosti předsedy vlády a ministra zahraničních věcí Vojtecha Tuky i chargé d'affaires v Bělehradě J. Ciekeru byly zcela neúspěšné.³⁰

Slovenské straně se nelíbila ani přítomnost československé emigrace na jugoslávském území, zvláště menších skupin Slováků. Od září 1939 a německého útoku na Polsko se Jugoslávie stala pro uprchlíky z Protektorátu Čechy a Morava a ze Slovenska, kteří směřovali na Blízký východ, nebo jednotlivci přímo do Francie, významnou tranzitní oblastí.³¹ Ještě jeden fakt vadil Slovensku ve vzta-

25 Ref. 24, s. 129-130.

26 HOPTNER, ref. 16, s. 194.

27 *Službene novine Kraljevine Jugoslavije, godina 1940, broj 9–III*. Beograd: Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije, 1940, s. 121.

28 Srov. NĚMEČEK, ref. 2, s. 392; JARINKOVIČ, ref. 2, s. 9.

29 Srov. KISOVEC, Mirko. *Diplomatski pretstavnici*. Beograd: Prosveta, 1939, s. 21.

30 SOVILJ, ref. 17, s. 146-147.

31 Srov. SOVILJ, Milan. Československá emigrace v Jugoslávii na začátku druhé světové války.

hu s Jugoslávií – ambivalentní postoj jugoslávských orgánů k negativní činnosti většiny příslušníků slovenské menšiny na jugoslávském území proti Slovenskému státu. Až do léta 1940, když v Evropě došlo k větším politickým změnám v souvislosti s pádem Francie, které měly vliv i na pohled vedoucích jugoslávských politiků na další vývoj druhé světové války, nepodnikaly jugoslávské úřady na svém teritoriu proti aktivitám příslušníků slovenské menšiny namířeným proti Slovenskému státu prakticky nic, i když slovenské stížnosti byly časté a neustále se opakovaly.³²

Jugoslávie zase Slovenskému státu vyčítala vyjádření slovenského ministra vnitra a hlavního velitele polovojskové organizace HSLŠ Hlinkovy gardy Alexandra Macha, týkající se jeho kladného postoje k nezávislosti Chorvatska. Podobně jako J. Cieker, jenž v Bělehradě protestoval proti problémům ve vztazích s Jugoslávií, které nevyhovovaly slovenské straně, vyjádřil také S. Simić v září 1940 v Bratislavě předsedovi vlády a ministrovi zahraničních věcí V. Tukovi nesouhlas s postojem A. Macha.³³ Pro jugoslávské vedení byly jakékoli zmínky o eventuální nezávislosti některé části Jugoslávie neakceptovatelné, a proto byla Machova slova o odtržení Chorvatska brána jako urážka. Vedle toho jugoslávská strana podezírala slovenské vedení, že má kladný postoj k ustašovské emigraci, a že dokonce někteří z ustašovců pobývají na slovenském území.³⁴ Z dostupných pramenů není jasné, s kým se přesně A. Mach setkával.³⁵ Dá se však předpokládat, že to nebyli chorvatští politici působící v jugoslávské vládě, ale spíše radikálnější živly chorvatského politického života, které nesouhlasily s dohodou Cvetković – Maček ze srpna 1939 o formování chorvatské bánoviny a nové jugoslávské vlády, a chtěly pro Chorvatsko víc než jen autonomii.³⁶ Všechny výše

In KMEŤ, Norbert – SYRNÝ, Marek (eds.). *Odvaľujem balvan. Pocta historickému remeslu Jozefa Jablonického*. Bratislava: Ústav politických vied SAV; Banská Bystrica: Múzeum Slovenského národného povstania, 2013, s. 28-48. ISBN 9788089514212.

- 32 SOVILJ, Milan. Činnost slovenské menšiny v Jugoslávii proti Slovenskému státu v letech 1939–1941. Příspěvek k jugoslávsko-slovenským vztahům na začátku druhé světové války. In TOKÁROVÁ, Zuzana – PEKÁR, Martin (eds.). *Človek, spoločnosť, doba. Stretnutie mladých historikov III*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta, Katedra histórie, 2014, s. 189, 193-194. ISBN 9788081521614.
- 33 SNA, f. MZV, k. 268, č. 3489/40, vec: Vzťahy medzi Jugosláviou a Slovenskom, 12. 10. 1940; JARINKOVIČ, ref. 2, s. 31-32.
- 34 Tamtéž.
- 35 Srov. SNA, f. MZV, k. 265, č. 3548/P–140/40, vec: Vzťahy medzi Jugosláviou a Slovenskom, Beograd, 8. 10. 1940; SNA, f. MZV, k. 268, č. 3489/40, vec: Vzťahy medzi Jugosláviou a Slovenskom, 12. 10. 1940; NIŽŇANSKÝ, Eduard (ed.). *Slovensko-nemecké vzťahy 1938 – 1941 v dokumentoch I. Od Mníchova k vojne proti ZSSR. Slowakisch-deutsche Beziehungen 1938–1941 in Dokumenten I. Von München bis zum Krieg gegen die UdSSR*. Prešov: Universum 2009, dokument 350, s. 951-952. ISBN 9788089046614.
- 36 Uvnitř Chorvatské selské strany byly přítomné odlišné názory na dohodu Cvetković – Maček

zmíněné záležitostí ukazovaly na mnohé problémy ve slovensko-jugoslávských stycích a neustálé vzdalování obou stran.

Jak daleko od srdečných a přátelských byly slovensko-jugoslávské vztahy ukázalo slovenské vnímání Jugoslávie těsně před německým útokem na jugoslávské území koncem března a začátkem dubna 1941. Jugoslávie byla v průběhu března 1941 pod obrovským tlakem Německa, aby přistoupila k Paktu tří, o čemž rozhodovala jugoslávská vláda D. Cvetkoviće a Korunní rada, vysoký jugoslávský poradní orgán tvořený regenty, předsedou vlády a několika dalšími tehdejšími nejdůležitějšími jugoslávskými politiky, představiteli největších politických stran v Jugoslávii. Slovenské ministerstvo zahraničních věcí dostávalo od svého diplomatického zastupitele v Bělehradě J. Ciekera neustále informace o vývoji událostí v Jugoslávii. I když slovenský chargé d'affaires měl nejvíce nereálná očekávání o akceptování Slovenska jugoslávskými vedoucími strukturami a občas nepřesné odhady vývoje slovensko-jugoslávských vztahů v letech 1939–1941,³⁷ jeho hlášení z konce března a ze začátku dubna 1941 byla pro vnímání aktuální situace v Jugoslávii slovenskou stranou důležitá. Ve druhé polovině března 1941, když jugoslávské vedení rozhodovalo o svém dalším politickém (dalo by se říci i o osudovém) kroku, o přístupu k Paktu tří nebo jeho odmítnutí, zaznamenal J. Ciekera v srbském prostředí velkou nervozitu a „*stoupající válečnou teplotu*“.³⁸ Podle jeho tvrzení bylo Jugoslávii prakticky předloženo ultimátum, že buď podepíše protokol o přistoupení k Paktu tří a stane se částí „*nového evropského souručenství, nebo padne*“.³⁹ Jugoslávské rozhodnutí z 20. března 1941 přistoupit k Paktu tří⁴⁰ a následně podepsání dohody ve Vídni

a chorvatskou autonomii. Politici mírného proudu podpořili V. Mačka a jeho úsilí o získání chorvatské autonomie v rámci Jugoslávie, zatímco radikálnější proud strany byl s výsledkem nespokojen. Proti dohodě byli i ustašovci, kteří pořád zůstávali v ilegality, zatímco jejich vedení se nacházelo v zahraničí. Srov. MATKOVIĆ, Hrvoje. *Povijest Hrvatske seljačke stranke*. Zagreb: Naklada Pavičić, 1999, s. 409. ISBN 9536308134.

37 Srov. SOVILJ, ref. 17, s. 139-140, 143-144, 171-172, 202-205.

38 SNA, f. MZV, k. 265, č. 949/41, Beograd, 21. 3. 1941.

39 Tamtéž.

40 V pracích, ve kterých se psalo o událostech bezprostředně před jugoslávským přístupem k Paktu tří, existují odlišné údaje o datu rozhodnutí jugoslávského vedení o přistoupení k silám Osy. Jako konečné datum jugoslávského rozhodnutí se uváděl hlavně 20. březen, ale někteří z autorů psali, že toho dne rozhodla Korunní rada, jiní autoři, že v ten den rozhodla jugoslávská vláda. Srov. HOPTNER, ref. 16, s. 324-325, 331-332; BARKER, Elisabeth. *British Policy in South-East Europe in the Second World War*. London: Macmillan, 1976, s. 90; KRIZMAN, Bogdan. Yugoslavia's Accession to the Tripartite Pact. In ANIĆ, Života (ed.). *The Third Reich and Yugoslavia 1933–1945*. Belgrade: Institute for Contemporary History, Narodna knjiga, 1977, s. 417, 421; TERZIĆ, Velimir. *Slom Kraljevine Jugoslavije 1941. Uzroci i posledice poraza. I*. Ljubljana: Partizanska knjiga; Beograd: Narodna knjiga; Titograd: Pobjeda, 1984, s. 397-403; PETRANOVIĆ, ref. 16, s. 370-371; TEJCHMAN, ref. 15, s. 251; GLIŠOVIĆ,

25. března téhož roku⁴¹ znamenalo zároveň i změnu jugoslávského postoje ke druhé světové válce.

Přistoupení Jugoslávie k Paktu tří vyvolalo, zvláště v srbském prostředí, odlišné reakce. Z Bělehradu do Bratislavy o nich psal i J. Cieker. Přivítal konečně „jasnou situaci Jugoslávie“ a považoval 25. březen za den, kdy byl „z teritoria Jugoslávie odstraněn konflikt, o který usilovala Velká Británie“.⁴² Jeho zmínka o Velké Británii (i když v jiném kontextu) odpovídala realitě, neboť podle dostupných údajů se britská strana snažila o změnu politické situace v Jugoslávii až po konečném rozhodnutí jugoslávské vlády o přístupu k Paktu tří, tedy po 20. březnu.⁴³ Menší protesty proti vládě D. Cvetkoviće a potom i větší demonstrace 25. března, převážně v srbském prostředí, nesvědčily o úplném uklidnění situace, jak to J. Cieker prezentoval do Bratislavy.

Velmi brzy následovaly v Jugoslávii ještě větší politické změny. V noci z 26. na 27. března 1941 byl v Bělehradě proveden skupinou důstojníků bělehradské vojenské posádky v čele s generály Dušanem Simovićem a Borivojem Mirkovićem státní převrat. Vláda D. Cvetkoviće a princ regent Pavle byli zbaveni moci. Novou vládu zformoval právě generál D. Simović z představitelů dosud vládnoucích stran a některých opozičních nelevicových stran, zatímco Petar II. Karađorđević se stal králem, i když byl ještě nezletilý. Stejný den, kdy byl státní převrat proveden, objevily se v bělehradských ulicích větší demonstrace občanů zaměřené nejen proti dosavadní vládě D. Cvetkoviće, ale i proti přístupu Jugoslávie k Paktu tří. Všechny události kolem 27. března, jak státní převrat, tak i demonstrace, vyvolávají prakticky dodneška diskuse a různé interpretace jejich charakteru a pozadí.⁴⁴ Z většího časového odstupu by se dalo říci, že v každém případě měly obrovský vliv na další existenci Jugoslávie, neboť stejný den, kdy

Dušan. *Ivo Andrić, Kraljevina Jugoslavija i Treći rajh 1939–1941. Prilog proučavanju jugoslovenskih i srpskih političkih i kulturnih odnosa sa Nemačkom, Austro-Ugarskom i Austrijom. I tom.* Beograd: Službeni glasnik, 2012, s. 683. ISBN 9788651910688.

41 Srov. text dohody: TERZIĆ, ref. 40, s. 418-430.

42 SNA, f. MZV, k. 265, č. 1028/41, Beograd, 26. 3. 1941.

43 Srov. BARKER, ref. 40, s. 91-92; TERZIĆ, ref. 40, s. 406; PETRANOVIĆ, ref. 16, s. 370; TEJCHMAN, ref. 15, s. 254; BJELAJAC, Mile. 25. i 27. mart i Aprilski rat 1941. – Gde su koreni podeljenih pogleda? In PAVLOVIĆ, Momčilo – PANTELIĆ, Ivana (eds.). *27. mart 1941. – Sedamdeset godina kasnije. Zbornik radova sa međunarodne naučne konferencije.* Beograd: Institut za savremenu istoriju; Fond Kraljevski dvor, 2012, s. 160. ISBN 9788674031681.

44 Srov. *Zbornik radova okruglog stola. 27. mart 1941: Knez Pavle u vihorima evropske politike.* Beograd: Zlatna knjiga, 2003. ISBN 8682479230; NIKOLIĆ, Kosta – DIMITRIJEVIĆ, Bojan B. (eds.). *Danilo Gregorić i 25. mart 1941. Građa za studiju o martovskim događajima 1941. u Jugoslaviji.* Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2007. ISBN 9788674031124; PAVLOVIĆ, Momčilo – PANTELIĆ, Ivana (eds.). *27. mart 1941. – Sedamdeset godina kasnije. Zbornik radova sa međunarodne naučne konferencije.* Beograd: Institut za savremenu istoriju; Fond Kraljevski dvor, 2012. ISBN 9788674031681.

byl v Bělehradě proveden státní převrat a kdy se objevily demonstrace, Adolf Hitler rozhodl, že objektem útoku německé armády v rámci připravovaného tažení proti Řecku (plán *Marita*) se stane i Jugoslávie.⁴⁵

Nové politické změny v Jugoslávii nenašly mezi vedoucími osobnostmi Slovenska kladný ohlas. Tehdejší bulharský diplomat v Bratislavě Konstantin Šišman zaznamenal, že na rozdíl od 25. března, kdy byly oficiální slovenské kruhy jugoslávským přístupem k Paktu tři nadšeny, o dva dny později byla situace úplně obrácená. Nejdřív všeobecné překvapení, ale potom nervozita v diplomatickém sboru byly hlavní charakteristikou tehdejšího stanoviska Slovenska ke státnímu převratu v Jugoslávii.⁴⁶ Ke změnám se však vedoucí slovenští politici přímo nevyjadřovali, alespoň ne dřív, než Německo na Jugoslávii 6. dubna nezaútočilo. Zjevně ale s německým negativním postojem k Jugoslávii souhlasili.

Z politických změn v Jugoslávii, které přinesl státní převrat 27. března, byl zklamán také J. Cieker. Těsně po 27. březnu sdělil z Bělehradu do Bratislavy, že se Jugoslávie „vzdala evropské mentality, kterou dýchá např. Slovensko“,⁴⁷ nebo že „včerejší den [myslí se 27. březen 1941 – poznámka M. S.] přinesl Evropě staronovou Jugoslávii“.⁴⁸

Cieker nedůvěřoval nové jugoslávské vládě. Vyjádřil se o ní, že vznikla na „vlnách masového rozčlenění a protiněmecké nenávisti“.⁴⁹ Z jeho hlášení posílaných bezprostředně po 27. březnu slovenskému ministerstvu zahraničních věcí bylo zřejmé zklamání ze státního převratu a také hledání viníka mezi jugoslávskými politiky a představiteli jugoslávské armády, zvláště mezi těmi srbské národnosti.⁵⁰

I když situace byla velmi složitá, J. Cieker se domníval, že o jugoslávském osudu rozhoduje nové jugoslávské vedení jen částečně. Symbolicky to popsal slovy: „*Nad Jugoslávii letí anděl smrti. Na Jugoslávii závisí, zda ji tento anděl smrti označí svým znamením, anebo po splnění podmínek, které budou velmi přísné, ten anděl smrti Jugoslávii obejde.*“⁵¹ Jak už bylo uvedeno, A. Hitler se hned o obdržení zpráv o státním převratu v Bělehradě rozhodl pro agresí proti Jugoslávii. Ciekerova slova se tak zase rozcházela s realitou.

45 Srov. KRIZMAN, Bogdan. *Hitlerov „plan 25“ protiv Jugoslavije. Jugoslavija u svijetlu „Nürnberških dokumenata“*. Zagreb: NIP, 1953, s. 76-86; MILETIĆ, Antun (ed.). *Aprilski rat 1941. Zbornik dokumenata. Knjiga 2*. Beograd: Vojnoistorijski institut, 1987, broj dokumenta 126, s. 346-350; PETRANOVIĆ, ref. 16, s. 386-388; BJELAJAC, ref. 43, s. 167.

46 RYCHLÍK, Jan. Politická situácia v Európe a na Slovensku v rokoch 1941 – 1943 v správach bulharských diplomatov. In *Historický časopis*, 1999, roč. 47, č. 2, s. 274-275.

47 SNA, f. MZV, k. 265, č. 1054/41, Beograd, 28. 3. 1941.

48 Ref. 47.

49 SNA, f. MZV, k. 265, č. 1062/41, Beograd, 29. 3. 1941.

50 Srov. ref. 49; SNA, f. MZV, k. 265, č. 1054/41, Beograd, 28. 3. 1941.

51 SNA, f. MZV, k. 265, č. 1062/41, Beograd, 29. 3. 1941.

Jak byla situace v Jugoslávii vážná, si J. Cieker všiml velmi brzy. Už 30. března žádal z Bělehradu po Bratislavě instrukce pro případ vojenského konfliktu mezi Německem a Jugoslávií. Při tomto střetu by podle něj určitě došlo k proklamaci samostatného Chorvatska.⁵² Jeho názor, že ve vztazích Jugoslávie s Německem se blíží změna, částečně potvrzoval i rozhovor, který měl 31. března se zástupcem jugoslávského ministra zahraničních věcí Milojem Smiljaničem. I když M. Smiljanić tvrdil, že válku nechce Jugoslávie, ale Německo, že by v případě války jugoslávský postoj vůči Slovenskému státu závisel na Slovensku, nabyl J. Cieker dojmu, že je válka nevyhnutelná a že „*Jugoslávie prožívá osud Československa*“.⁵³

Konec slovensko-jugoslávských vztahů

Relativně krátké trvání slovensko-jugoslávských vztahů, ve kterých Slovensko skoro v každém segmentu spolupráce usilovalo o navazování pevnějších styků víc než Jugoslávie, skončilo začátkem dubna 1941. Jeden z často zmiňovaných motivů ve slovensko-jugoslávských kontaktech – srovnávání postavení slovenského národa v bývalém Československu a chorvatského národa v Jugoslávii – se zase dostal do popředí zájmu a začal být zdůrazňován především slovenskými politiky a diplomaty. V době bezprostředního nebezpečí německého útoku na Jugoslávii posílal J. Cieker jedno ze svých posledních hlášení z Bělehradu do Bratislavy a zase zmiňoval otázku postavení chorvatského národa v Jugoslávii.

Když se 4. dubna V. Maček, který po 27. březnu 1941 neobsadil žádný post v nové jugoslávské vládě, rozhodl, že se zase ujme funkce místopředsedy vlády (po jednání Mačkových blízkých spolupracovníků s D. Simovićem), J. Cieker to komentoval analogií se slovenským národem. Podle něj Mačkovo rozhodnutí přijmout místo v nové jugoslávské vládě a pokusit se zachránit jugoslávský stát a chorvatský národ v rámci jeho hranic představovalo chybu předního chorvatského politika. Ve svém hlášení do Bratislavy zdůraznil, že v tom aktuálním okamžiku měl chorvatský národ výbornou příležitost „*realizovat všechno to, co jeho interesy vyžadují*“.⁵⁴ Přestože slovenský chargé d'affaires do své zprávy přímo nenapsal, o které zájmy se jednalo, je jasné, že myslel na možnosti, jež se naskytly při zhoršování mezinárodního postavení Jugoslávie a mohly vést k samostatnosti Chorvatska. Mačka dokonce srovnával se slovenským politikem Karolem Sidorem, o kterém napsal, že byl dvacet let opozičním politikem a požíval na Slovensku velké popularity, ale v „*nejkritičtějších okamžicích neposlou-*

52 SNA, f. MZV, k. 265, č. 1064/41, Beograd, 30. 3. 1941.

53 SNA, f. MZV, k. 265, č. 1070/41, Beograd, 31. 3. 1941. Srov. JARINKOVIČ, ref. 2, s. 39-40.

54 SNA, f. MZV, k. 265, č. 1077/41, Beograd, 4. 4. 1941.

chal to, co řval genius národa slovenského“.⁵⁵ Cieker pravděpodobně narážel na Sidorův odmítavý postoj k radikálním slovenským politikům v čele s Tukou, Ďurčanským a Machem a na německý nátlak vyhlásit slovenskou samostatnost ještě před 14. březnem 1939, kdy krátce zastával post předsedy slovenské autonomní vlády.⁵⁶

K jedné z posledních činností slovenského vyslanectví v Bělehradě patřil 5. dubna 1941 kontakt jeho úředníků s předními politiky z řad Slovinské lidové strany Franem Kulovcem (který se stal nejdůležitějším politikem této strany po smrti A. Korošce v prosinci 1940) a Mihem Krekem. Slovinští politici F. Kulovec a M. Krek, kteří tehdy ještě byli jugoslávskými ministry, se pokusili kontaktovat za pomoci úředníků slovenského vyslanectví představitele Třetí říše.⁵⁷ Zajímali se o německé plány na budoucí postavení slovinského území, neboť válku mezi Německem a Jugoslávií považovali za nevyhnutelnou, stejně jako rozpad Jugoslávie.⁵⁸ Podle dostupných pramenů posílal J. Cieker své poslední hlášení do Bratislavy už 4. dubna,⁵⁹ takže se k této záležitosti vyjádřit nemohl.⁶⁰ Postup ministrů Kulovce a Kreka lze považovat za pokus o separatismus,⁶¹ podobně jako neustálé úsilí ustašovců o založení vlastního samostatného chorvatského státu na úkor společného jugoslávského. Také ho ale můžeme pokládat za ne-souhlas slovinských politiků se změnami, jež nastaly po 27. březnu, a s politikou odmítání další spolupráce Jugoslávie se členy Paktu tří. Mohl být i vyjádřením snahy vedoucích slovinských politiků, kteří sympatizovali s Německem už od léta 1940, aby právě v osudových okamžicích jugoslávského státu zajistili slovinskému území nějakou formu státnosti v rámci nového německého pořádku.⁶²

55 Ref. 54.

56 Srov. KOVÁČ, Dušan. *Dějiny Slovenska*. Překlad Emil Charous, Jan Urban. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 206-207. ISBN 9788074220999.

57 Srov. TERZIĆ, ref. 40, s. 505; PETRANOVIĆ, ref. 16, s. 385; týž. *Srbija u Drugom svetskom ratu 1939–1945*. Beograd: Vojnoizdavački i novinski centar, 1992, s. 103; GODEŠA, Jozef Tiso a Anton Korošec – vzťahy medzi Slovákmi a Slovincami, ref. 21, s. 373; týž, *Čas odločitev*, ref. 21, s. 176-177.

58 TERZIĆ, ref. 40, s. 505; GODEŠA, Jozef Tiso a Anton Korošec – vzťahy medzi Slovákmi a Slovincami, ref. 21, s. 373; týž, *Čas odločitev*, ref. 21, s. 176-177.

59 Srov. SNA, f. MZV, k. 265, č. 1077/41, Beograd, 4. 4. 1941.

60 Autoři, kteří psali o kontaktech slovinských politiků a slovenských diplomatů 5. dubna 1941, zmiňovali, že F. Kulovec a M. Krek kontaktovali chargé d'affaires I. Milecze. Srov. TERZIĆ, ref. 40, s. 505; GODEŠA, *Čas odločitev*, ref. 21, s. 176. Podle slovenských pramenů z období těsně před německým útokem na Jugoslávii nacházel se v Bělehradě slovenský chargé d'affaires, což tehdy byl J. Cieker. Srov. SNA, f. MZV, k. 265, č. 1077/41, Beograd, 4. 4. 1941. Jak už bylo uvedeno, I. Milecz byl slovenským vyslancem současně v Bukurešti i v Bělehradě, ale neexistují údaje, že se tehdy nacházel v jugoslávském hlavním městě.

61 Srov. TERZIĆ, ref. 40, s. 505; PETRANOVIĆ, ref. 16, s. 385; týž, ref. 57, s. 103.

62 Srov. GODEŠA, *Čas odločitev*, ref. 21, s. 177-179.

Kulovec se však epilogu, rozpadu Jugoslávie, nedočkal. Během německého útoku a bombardování Bělehradu 6. dubna 1941 přišel o život.⁶³

Až po začátku německého i italského tažení proti Jugoslávii v noci z 5. na 6. duben (později se přidala i maďarská armáda) se ohlásil i jeden z vedoucích představitelů Slovenského státu A. Mach. Na manifestaci Hlinkovy gardy v Prešově 6. dubna mluvil o nových událostech v Jugoslávii. Podle něj se ten den vedla velká bitva, kterou vyvolal Bělehrad, pro jehož vedení neměl slova pochopení. Zdůrazňoval, že Slovensko nemá nic proti srbskému národu, nýbrž proti jeho vedoucím osobnostem, které popsal jako „*sluhy Anglie a svobodného zednářství*“.⁶⁴ Každopádně věřil v rychlé vítězství Německa.

Německý útok na Jugoslávii představoval zároveň konec vztahů Slovenska s Jugoslávii. Znamenal také ukončení činnosti slovenských a jugoslávských diplomatů v Bělehradě a v Bratislavě. Cieker opustil Bělehrad a těsně po německé agresi proti Jugoslávii se vrátil na Slovensko.⁶⁵ Simić však z Bratislavy do Bělehradu, kde probíhalo silné německé bombardování, neodjel. Na rozdíl od většiny jugoslávských diplomatů z Německa, Belgie, Nizozemí, Protektorátu Čechy a Morava a jiných zemí a oblastí, kteří po 6. dubnu a začátku německého útoku na Jugoslávii byli internováni u Bodamského jezera na hranici mezi Německem a Švýcarskem,⁶⁶ se Simićovi podařilo odcestovat 10. dubna vlakem do Košic a dál do Sovětského svazu.⁶⁷ Podle informací slovenského ministerstva zahraničních věcí měli však Simić a jiní zaměstnanci jugoslávského diplomatického zastoupení v Bratislavě opustit v ten den Slovensko, ale směrem do Maďarska.⁶⁸

Konečné zrušení slovensko-jugoslávských vztahů, na které alespoň v roce 1939 kladlo Slovensko takový důraz, bylo slovenskou stranou oznámeno 9. dubna 1941. Jakým způsobem zrušení styků proběhlo, však ukazovalo, že slovenská diplomacie věrně poslouchala německé pokyny. Ještě 6. dubna na začátku války

63 Tamtéž, s. 175; GODEŠA, Jozef Tiso a Anton Korošec – vzťahy medzi Slovákmi a Slovincami, ref. 21, s. 373.

64 *Gardista*, 8. 4. 1941, č. 81, s. 3.

65 Srov. JARINKOVIČ, ref. 2, s. 40. V edici publikovaných dokumentů NIŽŇANSKÝ, Eduard (ed.). *Slovensko-nemecké vzťahy 1938 – 1941 v dokumentoch I. Od Mníchova k vojne proti ZSSR. Slowakisch-deutsche Beziehungen 1938–1941 in Dokumenten I. Von München bis zum Krieg gegen die UdSSR* se zmiňuje, že se slovenský diplomatický zastupitel vrátil z Bělehradu do Bratislavy 8. dubna, ale neuvádí se jeho jméno ani funkce, kterou vykonával v Jugoslávii. Mohl to být právě J. Cieker. Srov. NIŽŇANSKÝ, ref. 35, dok. 382, s. 1047.

66 GLIŠOVIČ, ref. 40, s. 800-801, 815.

67 JARINKOVIČ, ref. 2, s. 40-41.

68 Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (dále PAAA), f. R – A Catalog of Files and Microfilms of the German Foreign Ministry Archives 1920–1945 (dále R.), Signatur (dále S.) 103332, Nummer (dále N.) 1126, Telegramm, Pressburg, den 9. April 1941 – Ankunft den 9. April 1941 [Telegram německého vyslanectví v Bratislavě pro ministerstvo zahraničních věcí v Berlíně, Bratislava, 9. 4. 1941].

mezi Německem a Jugoslávií žádalo ministerstvo zahraničních věcí v Bratislavě Berlín o radu, jak má Slovensko v dalších slovensko-jugoslávských diplomatických stycích postupovat. Prostřednictvím telegramu z 8. dubna navrhol německý ministr zahraničních věcí Joachim von Ribbentrop, aby tyto vztahy byly zrušeny.⁶⁹ Podobný návrh nebo spíše nařízení přišlo z Berlína do Budapešti a Sofie, tedy vládám Maďarska a Bulharska. Ribbentrop dokonce psal Tukovi, aby se státní převrat v Bělehradě a posléze odmítání jugoslávské strany udržovat své závazky k Paktu tří použily jako ospravedlnění takového slovenského aktu.⁷⁰ Už další den, tj. 9. dubna, ministerstvo zahraničních věcí v Bratislavě informovalo jugoslávskou diplomatickou agencii (bezprostředně před odchodem S. Simiče a jiných úředníků ze Slovenska), že slovensko-jugoslávské diplomatické styky byly přerušeny kvůli změně jugoslávské politiky po státním převratu a nepřátelskému postoji Jugoslávie k Německu.⁷¹

Navazování styků mezi Slovenským státem a Nezávislým státem Chorvatsko: perspektivy, možnosti a realita

Přibližně ve stejné době, kdy Slovensko zrušilo diplomatické vztahy s Jugoslávií, jejíž území už bylo částečně obsazeno, bylo v Záhřebu 10. dubna 1941 se vstupem německé armády do města vyhlášeno plukovníkem jugoslávské armády v důchodu a bývalým důstojníkem rakousko-uherské armády Slavkem Kvaterníkem formování Nezávislého státu Chorvatsko (Nezavisna država Hrvatska – NDH). Ante Pavelić, vedoucí osobnost ustašovců, který už dlouhodobě žil a působil v emigraci, při něm absentoval.⁷² Stejněho dne 15. dubna 1941, kdy do Záhřebu přijel z Itálie A. Pavelić, Německo, Itálie i Slovensko uznaly NDH.⁷³

69 SMYTH, Howard M. (ed.). *Documents on German Foreign Policy 1918–1945. Series D (1937–1945). Volume XII. The War Years, February 1–June 22, 1941*. Washington: United States Government Printing Office, 1962, No. 292, s. 488. Srov. NIŽŇANSKÝ, ref. 35, dok. 382, s. 1047–1048.

70 Srov. SMYTH, ref. 69, No. 292, s. 488.

71 PAAA, f. R, S. 103332, N. 1126, Telegramm, Pressburg, den 9. April 1941 – Anknft den 9. April 1941 [Telegram německého vyslanectví v Bratislavě pro ministerstvo zahraničních věcí v Berlíně, Bratislava, 9. 4. 1941].

72 BOBAN, Ljubo. *Maček i politika Hrvatske seljačke stranke 1928–1941. Iz povijesti hrvatskog pitanja. II*. Zagreb: Liber, 1974, s. 410; MATKOVIĆ, ref. 36, s. 422; týž. *Povijest Jugoslavije (1918–1991–2003)*. Zagreb: Naklada Pavičić, 2003, s. 244. ISBN 9536308460.

73 Srov. *Slovák*, 16. 4. 1941, č. 87, s. 1; TERZIĆ, Velimir. *Slom Kraljevine Jugoslavije 1941. Uzroci i posledice poraza. II*. Ljubljana: Partizanska knjiga; Beograd: Narodna knjiga; Titograd: Pobjeda, 1984, s. 375, 458; RYCHLÍK, Jan. Slovensko-chorvatské vztahy v letech 1941–1945. In *Slovenské historické studie*, 2000, sv. 26, s. 268. ISSN 0081-007X; MICHELA, Miroslav. Vznik slovenského vyslanectva v Chorvátsku a činnost K. Murgaša, chargé d'affaires v Záhřebe v roku 1941. In *Slovenská republika 1939–1945 očami mladých historikov II*. Trnava: Merkury, 2003, s. 102. ISBN 8089034640; TKÁČ, ref. 9, s. 660; JARINKO-

Právě vedle Německa a Itálie, bez jejichž pomoci a podpory by ke vzniku tohoto státu nedošlo,⁷⁴ věnovalo zvláštní pozornost NDH i Slovensko, což se dalo mj. vypožorovat ze slovenského tisku, věrného vedoucí straně na Slovensku, HSIŠ.

Již několikrát zmíněná analogie mezi postavením slovenského národa v bývalém Československu (ve srovnání s českým) a chorvatského v Jugoslávii (v porovnání se srbským) dostala ve slovenském tisku po 10. dubnu 1941 novou formu – konečně se splnila dlouhodobá touha po vlastním státě. Alespoň tak se tehdy psalo. Ještě v období těsně před německým útokem na Jugoslávii poukazoval na titulních stránkách slovenský tisk, který navázal na německou propagandu v přípravách terénu na ospravedlnění blížící se války mezi Německem a Jugoslávii,⁷⁵ na „*přátelství mezi chorvatským a německým národem*“ a na „*srdečné loučení Chorvatů s Němci*“, kteří kvůli „*výbuchu nenávisť Srbů*“ a „*protiněmeckým demonstracím*“, jak se tehdy zdůrazňovalo, museli opustit Jugoslávii.⁷⁶ Se začátkem válečných akcí německé armády proti Jugoslávii se ve slovenských novinách začaly objevovat zprávy přejímané z německých zdrojů, že „*Chorvati telegraficky požádali Führera*“ o pomoc „*před srbským terorem*“ a doufali, že brzy „*padne nesnesitelné srbské tyranství*“ a „*vznikne svobodné Chorvatsko věrné Německu*“.⁷⁷ Hned se údajně oficiálně ohlásil i Berlín, který „*žádost splní*“ a „*pomoc poskytne*“.⁷⁸ V následujících několika dnech se zase psalo o „*věnování zvláštní pozornosti Německa Chorvatům*“, o německé „*ochraně chorvatské země*“ a o A. Pavelićovi jako „*poglavniku – vůdci chorvatského národa*“.⁷⁹

S vyhlášením NDH se ve slovenském tisku vedle obecných informací přejímaných od německých a italských tiskových kanceláří⁸⁰ a kladných zpráv o novém partnerovi v oblasti diplomacie⁸¹ začaly objevovat také autorské texty

VIČ, ref. 2, s. 76.

74 Srov. BOBAN, ref. 72, s. 410; TERZIĆ, ref. 73, s. 372-375; KRIZMAN, Bogdan. *Ustaše i Treći Reich. Drugi svezak*. Zagreb: Globus, 1983, s. 343-346; týž. *NDH između Hitlera i Mussolinija*. Zagreb: Globus 1986, s. 11-12; PETRANOVIĆ, ref. 16, s. 395; MATKOVIĆ, ref. 72, s. 244-245.

75 Srov. JARINKOVIČ, Martin. Pohľad slovenskej dennej tlače na chorvátsku otázku v rokoch 1941–1944. In SOKOLOVIČ, Peter (ed.). *Od Salzburgu do vypuknutia Povstania. Slovenská republika 1939–1945 očami mladých historikov VIII*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2009, s. 267. ISBN 9788089335213.

76 *Slovák*, 1. 4. 1941, č. 76, s. 1; *Gardista*, 1. 4. 1941, č. 75, s. 2; tamtéž, 2. 4. 1941, č. 76, s. 1.

77 *Gardista*, 6. 4. 1941, zvláštne vydanie, č. 80a, s. 1.

78 Ref. 77, 9. 4. 1941, č. 82, s. 1; *Slovák*, 8. 4. 1941, č. 82, s. 1.

79 *Gardista*, 8. 4. 1941, č. 81, s. 2; tamtéž, 9. 4. 1941, č. 82, s. 1; *Slovenská politika*, 8. 4. 1941, č. 81, s. 1; *Slovenská sloboda*, 8. 4. 1941, č. 81, s. 1.

80 Srov. *Gardista*, „*Veľká noc 1941*“ (12. 4. 1941), č. 85, s. 2, 5, 7; *Slovenská pravda*, 12. 4. 1941, č. 85, s. 1; *Slovenská sloboda*, „*Veľká noc 1941*“ (12. 4. 1941), č. 85, s. 2.

81 *Slovák*, 16. 4. 1941, č. 87, s. 1; *Gardista*, 16. 4. 1941, č. 86, s. 1; *Slovenská sloboda*, 16. 4.

slovenských novinářů, kteří neskrývali sympatie k novému státu na Balkáně a obrovskou radost z jeho zformování. V listu *Slovák* se zdůrazňovalo, že „*Chorvati dožili svůj sen, své tužby*“, že „*chorvatský národ vydobyl svou samostatnost*“,⁸² ale byl také zase srovnáván podobný osud chorvatského a slovenského národa. Jejich cesta k samostatnosti byla podle *Slováka* utrpením, ale tentokrát, psalo se, „*budeme spolu cítit i chvíle radosti*“.⁸³ Podle listu Hlinkovy gardy *Gardista* se nikdo nemohl tolik „*radovat z dosažení svobody chorvatským národem jako my, Slováci*“.⁸⁴ Slova tohoto listu o „*pomoci velkého německého národa*“, který „*shodou okolností*“ nabídl pomoc chorvatskému národu,⁸⁵ mohla připomínat obdobnou událost – způsob vzniku slovenské samostatnosti, ale i osud Československa o dva roky dříve.

Zanedbatelný odpor silnější německé armádě vyústil nakonec 17. dubna 1941 v kapitulaci Jugoslávie (i když oficiálně bylo ten den podepsáno jugoslávsko-německé příměří),⁸⁶ částečnou anexi a rozdrobení státu rozdělením na okupační zóny mezi Německo, Itálii, Maďarsko a Bulharsko. NDH se rozšířil na území Chorvatska, Bosny a část Vojvodiny. I když v názvu tohoto státu stálo slovo „nezavislý“, jeho závislost na pomoci a podpoře Německa i Itálie byla obrovská. Už 18. května 1941 byly podepsány tzv. římské smlouvy mezi italským vůdcem Benitem Mussolinim a A. Pavelicem (nepochybně s předchozím Hitlerovým souhlasem), jimiž se Itálie stala garantem politické nezávislosti NDH. Pavelic zatím předal největší a ze strategického hlediska nejdůležitější části pobřeží Itálie. Podle smluv se také vzdal formování vojenského námořnictva a vojenských objektů na pobřeží. Území NDH mělo být uspořádáno jako království, jehož vládcem se měl formálně stát italský princ Aimone di Savoia-Aosta ze Savojské dynastie (což se nakonec neuskutečnilo).⁸⁷

Není snadné srovnávat okolnosti vzniku Slovenského státu 14. března 1939 (v době, kdy alespoň oficiálně válka ještě nezačala) se vznikem NDH v dubnu 1941 (kdy válka už probíhala), ale některé analogie by však bylo možné najít. Z většího časového odstupu si lze klást otázky, co tvořilo základ samostatnosti Slovenského státu a NDH, jak dalece by se tyto státní útvary mohly považovat za samostatné a nezávislé, zda by bez podpory svých patronů (nacistického Německa a fašistické Itálie) a za konkrétních dobových okolností mohly vůbec

1941, č. 86, s. 1; tamtéž, 17. 4. 1941, č. 87, s. 1; *Slovenská pravda*, 17. 4. 1941, č. 88, s. 1-2.

82 *Slovák*, „Velká noc 1941“ (12. 4. 1941), č. 86, s. 1.

83 Ref. 82.

84 *Gardista*, „Velká noc 1941“ (12. 4. 1941), č. 85, s. 2.

85 Ref. 84.

86 Srov. text příměří: TERZIĆ, ref. 73, s. 463-464.

87 MATKOVIĆ, Hrvoje. *Povijest Nezavisne države Hrvatske*. Zagreb: Naklada Pavičić, 2002, s. 73-74, 154-157. ISBN 9536308398.

vzniknout! Smlouva o německé „ochraně“ Slovenska (podepsána těsně po vzniku Slovenského státu), která v podstatě znamenala podřízení Slovenska německým zájmům⁸⁸ a již zmíněná italská „záruka“ „nezávislosti“ NDH hodně omezily samostatnost, kterou právě tehdy tolik vedoucí osobnosti Slovenského státu a NDH zdůrazňovali.

Německo a Itálie měly nepochybně zájem o slovenské i chorvatské území z politických a vojenských důvodů (posílení Paktu tří novými státními útvary, zvyšování počtu přívrženců nacizmu a fašizmu, zlepšení kontroly nad územím těchto států, angažování příslušníků spojeneckých armád do válečných operací, zvláště v případě NDH) a kvůli četným hospodářským potřebám (zvyšování počtu pracovních sil, exploatace surovin pro německé a italské hospodářství, zbrojní průmysl). V podmínkách, kdy se objevil nový spojenec na Balkáně, který se Slovenským státem mohl mít hodně společného, bylo také reálné očekávat, že Slovensko a NDH navážou nejrůznější vztahy, což se také velmi brzy stalo.

Už těsně po slovenském uznání NDH 15. dubna 1941 následovala výměna nót mezi slovenským prezidentem J. Tisem a vůdcem NDH A. Paveličem. I když se jedná o protokolární oslovování, je charakteristické, že se v jejich korespondenci zdůrazňoval podobný osud slovenského a chorvatského národa, jejich „upřímné přátelství“ a „konečné vítězství v boji za svobodu“.⁸⁹ Podobné to bylo i v pozdějších protokolárních kontaktech mezi J. Tisem a A. Paveličem,⁹⁰ ale i během audiencí nových (zároveň prvních) diplomatických představitelů Slovenska v Záhřebu a NDH v Bratislavě. Na rozdíl od vyslanectví NDH v Bratislavě (převzalo místnosti po bývalé diplomatické agencii Jugoslávie),⁹¹ kde od 1. srpna 1941 sídlil vyslanec Dragutin Toth,⁹² úřadoval od května 1941 na slovenském vyslanectví v Záhřebu původně pouhý chargé d'affaires Karol Murgaš (nástupní audienci měl u A. Paveliče 26. května téhož roku).⁹³ Teprve od konce roku 1941 po nástupní audienci u vůdce NDH 4. prosince téhož roku reprezentoval Slovensko v Záhřebu jako vyslanec J. Cieker,⁹⁴ bývalý slovenský chargé

88 Srov. KOVÁČ, ref. 56, s. 209; NIŽŇANSKÝ, ref. 35, dok. 96, s. 304-306.

89 *Slovák*, 17. 4. 1941, č. 88, s. 2; tamtéž, 20. 4. 1941, č. 91, s. 3; *Slovenská politika*, 17. 4. 1941, č. 87, s. 1; *Slovenská pravda*, 22. 4. 1941, č. 92, s. 2.

90 Hrvatski državni arhiv (dále HDA), f. Poslanstvo Nezavisne države Hrvatske – Bratislava (dále číslo fondu 229), kutija (dále k.) 1, 1941, Spisi poslanstva bez broja [Spisy vyslanectví bez čísla]; SNA, f. MZV, k. 46, č. 9410/1941, vec: Dr. Jozef Cieker – vyslanec – poverovací list; SNA, f. MZV, k. 213, bez čísla.

91 SNA, f. MZV, k. 213, č. 138/1941, vec: Sriadenie chorvatského vyslanectva v Bratislave, Bratislava, 19. 6. 1941; JARINKOVIČ, ref. 2, s. 79.

92 JARINKOVIČ, ref. 2, s. 79; TKÁČ, ref. 9, s. 666.

93 MICHELA, ref. 73, s. 100; TKÁČ, ref. 9, s. 665; JARINKOVIČ, ref. 2, s. 77.

94 Srov. RYCHLÍK, ref. 73, s. 270; TKÁČ, ref. 9, s. 669; JARINKOVIČ, ref. 2, s. 78.

d'affaires v Bělehradě. V době jeho nástupu na nový post v Záhřebu NDH již vystřídal svého prvního vyslance v Bratislavě. Podle rozhodnutí A. Paveliće byl D. Toth přeložen na jiné místo (stal se ministrem vlády NDH),⁹⁵ zatímco na post vyslance do Bratislavy byl vyslán Josip Berković, který měl nástupní audienci u slovenského prezidenta J. Tisa 19. prosince 1941.⁹⁶

V jejich protokolárních projevech se zdůrazňovaly nejenom srdečné vztahy mezi prakticky bratskými národy slovenským a chorvatským, ale i „*podobný osud a utrpení*“, „*dvacetiletý boj za svobodu*“ a nakonec oddanost „*velkým spojencům*“, kteří bojovali za „*obnovení Evropy*“ proti „*starému a nepravdivému pořádku*“.⁹⁷ Již několikrát zmíněná analogie o potlačování slovenského národa českými politiky v bývalém Československu a chorvatského národa srbskými politiky v někdejší Jugoslávii (občas se tímto potlačovatelem, zvláště ve slovenském tisku, stával celý český a srbský národ) měla za cíl přiblížit NDH Slovenskému státu a Slovensko NDH.

Navazování diplomatických styků mezi Slovenským státem a NDH mohlo také, podobně jako v případě jugoslávského uznání Slovenska v červnu 1939, potvrdit určitou nezávislost NDH a Slovenska ve vzájemném kontaktu, ale na rozdíl od tehdejší doby byla politická situace na jaře a v létě 1941 už úplně jiná. Možnosti pro Slovensko a zejména pro NDH byly menší. V právě probíhající válce, která od léta 1941 zuřila na území bývalé Jugoslávie, nebylo ani možné hledat mezinárodní uznání mimo Pakt tří, ke kterému NDH přistoupil 15. června 1941, nebo mimo Pakt proti Kominterně, ke kterému se přidal 25. listopadu 1941.⁹⁸ Navázání vztahů mezi NDH a Slovenskem a pokusy o společnou spolupráci s Rumunskem⁹⁹ namířené proti Maďarsku a jeho expanzivní politice, která se netýkala tentokrát pouze jižní a jihovýchodní části Slovenska, ale i části území, o které usiloval NDH – Mezimuří, které Maďarsko na úkor Jugoslávie připojilo v průběhu německého tažení v dubnu 1941.¹⁰⁰ A. Hitlera a německé vedení mohl nepochybně potěšit fakt, že se jejich spojenecká skupina rozšiřuje obzvláště v oblastech, v nichž vznikala odpor vůči Německu a Paktu tří, ale nemohli si

95 SNA, f. MZV, k. 213, č. 354/1941; KRIZMAN, Bogdan. *Ustaše i Treći Reich. Prvi svezak*. Zagreb: Globus, 1983, s. 108.

96 RYCHLÍK, ref. 73, s. 271; TKÁČ, ref. 9, s. 669; JARINKOVIČ, ref. 2, s. 79.

97 HDA, f. 229, k. 1, 1941, Spisi poslanstva bez broja [Spisy vyslanectví bez čísla].

98 Srov. MATKOVIČ, ref. 87, s. 284-285.

99 Srov. LIPTÁK, Ľubomír. Maďarsko v slovenskej politike za druhej svetovej vojny. In HOLO-TÍK, Ľudvíť (ed.). *Príspevky k dejinám fašizmu v Československu a v Maďarsku*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1969, s. 222-223, 229-230; TEJCHMAN, Miroslav. Slovensko-rumunsko-chorvatská spolupráce v letech druhé světové války a Maďarsko. In *Slovenský přehled*, 1992, roč. 78, č. 2, s. 161-165. ISSN 0037-6922.

100 LIPTÁK, ref. 99, s. 222; MATKOVIČ, ref. 87, s. 77-78.

a pravděpodobně ani nechtěli dovolit jakékoli neshody mezi jednotlivými členy tohoto paktu.

Slovensko a NDH mohly mít také zájem o hospodářskou spolupráci. I když území bývalé chorvatské bánoviny v rámci někdejší Jugoslávie mělo relativně dobře rozvinuté hospodářství s velkým zastoupením zahraničního kapitálu,¹⁰¹ byly ekonomické poměry v NDH blíže katastrofě než prosperitě. To věděli i slovenští diplomatictí zástupci v Záhřebu K. Murgaš a jeho nástupce J. Cieker.¹⁰² Obrovská závislost na Německu a Itálii, bezohledná exploatace hospodářství NDH těmito státy¹⁰³ spolu s válkou probíhající prakticky na celém území NDH neopouštěly prostor pro jakoukoli možnost na pozitivní hospodářský vývoj NDH a úspěch eventuální hospodářské spolupráce se Slovenskem. NDH mohl dokonce mít větší zájem na hospodářské spolupráci než Slovensko, ale zároveň k ní měl i méně možností, což se nakonec bez ohledu na uzavření obchodní dohody mezi Slovenským státem a NDH 16. října 1941 velmi brzy ukázalo.¹⁰⁴

K navázání styků byla schopna pomoci i kultura. Mohla prospět k propagaci kontaktů ideologického charakteru při různých kulturních manifestacích, zakládání kulturních organizací, reprezentovat se na partnerově území.¹⁰⁵ Na rozdíl od mizivých kulturních vztahů mezi Jugoslávií a Slovenskem v letech 1939–1941¹⁰⁶ projevil oba státy větší zájem o dobré školské a univerzitní styky.¹⁰⁷ Důležité místo ve své propagaci na partnerově území získaly nejradikálnější organizace obou zemí Hlinkova garda a ustašovci a jejich dorost: mládež Hlinkovy gardy a ustašovská mládež.¹⁰⁸

101 Srov. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira. Strani kapital i Banovina Hrvatska 1939–1941. In *Povijesni prilozi*, 1990, god. 9 (1), s. 167-194.

102 Srov. SNA, f. MZV, k. 214, č. 437/41, vec: Drahotné pomery v Horvatsku, Zagreb, 1. 8. 1941; Štátny archív v Bratislave (dále ŠA BA), f. Okresný ľudový súd v Bratislave (dále OLS BA), č. spisu 271948, k. 31, č. 1042/42, Zagreb, 27. 4. 1942; ŠA BA, f. OLS BA, č. spisu 271948, k. 31, č. 4-tajné/1943, Zagreb, 25. 1. 1943; ŠA BA, f. OLS BA, č. spisu 271948, k. 31, č. 25/taj.-1943, Hospodárska zpráva, Zagreb, 17. 4. 1943; MICHELA, ref. 73, s. 102-103, 117; JARINKOVIČ, ref. 2, s. 77-79.

103 Srov. MATKOVIČ, ref. 87, s. 113-116.

104 Srov. RYCHLÍK, ref. 73, s. 272-273; TKÁČ, ref. 9, s. 667; JARINKOVIČ, ref. 2, s. 95-99.

105 Srov. RYCHLÍK, ref. 73, s. 276-278; MICHELA, Miroslav. K otázke slovensko-chorvátskej kultúrnej spolupráce v rokoch 1941–1945. In *Slavica Slovaca*, 2003, roč. 38, č. 2, s. 115-118. ISSN 0037-6787; ŠKORVANKOVÁ, Eva. Srbi a Chorváti v Bratislave 1918–1948. In NIŽ-ŇANSKÝ, Eduard – BÚTORA, Ivan a kol. (eds.). *Stratené mesto Bratislava – Pozsony – Pressburg*. Bratislava: Marenčin PT, 2011, s. 271. ISBN 9788081141003; JARINKOVIČ, ref. 2, s. 100-101.

106 Srov. JARINKOVIČ, ref. 2, s. 54-63; SOVILJ, ref. 17, s. 180-190.

107 RYCHLÍK, ref. 73, s. 277; TKÁČ, ref. 9, s. 667-668; JARINKOVIČ, ref. 2, s. 108-109.

108 Srov. RYCHLÍK, ref. 73, s. 279-280; JARINKOVIČ, ref. 2, s. 106-108.

Možnosti NDH a Slovenska se však hodně lišily. Důvodem byly četné faktory. Jedním z nejdůležitějších byla neustále probíhající válka na území NDH, ve které bojovali kromě ustašůvců a regulární armády NDH, domobrany, i vojska italská (do roku 1943) a německá, nacionalistické jednotky četníků, které tvořili především příslušníci srbské národnosti, a partyzáni, jejichž význam časem vzrůstal nejenom jako oponentů režimu A. Paveliće, ale i jako všennárodního osvobozenického hnutí na skoro celém území bývalé Jugoslávie. To vše bylo příčinou postupného vzdalování obou zemí. Působily tu také odlišnosti obou autoritativních režimů. Režim na Slovensku svou krutost manifestoval mj. zákazem jiných politických stran, cenzurou a také antisemitismem a deportacemi Židů ze slovenského území.¹⁰⁹ Zato režim A. Paveliće vytvořil na teritoriu NDH koncentrační tábory smrti a byl nemilosrdný nejen ke každému z odpůrců ustašůvců a NDH, ale i k příslušníkům jiného národa než chorvatského.¹¹⁰ Mezi oběti ustašovského režimu se našli i příslušníci slovenské menšiny na území NDH, o jejichž záchranu přes pokusy slovenské strany neprojevila vláda A. Paveliće větší zájem.¹¹¹

Postupné vzdalování Slovenska a NDH v průběhu války potvrzovalo nemožnost udržovat mezi oběma zeměmi pevnější vztahy. V závěru války, když se boje přenesly i na slovenské území se začátkem Slovenského národního povstání, se jasně ukázalo, že Slovenský stát a NDH spolu s nacistickým Německem, svým patronem, tuto válku „nepřežijí“.

DIE SUCHE NACH EINEM PASSENDEN VERBÜNDETEN: DAS ENDE DER SLOWAKISCH-JUGOSLAWISCHEN BEZIEHUNGEN UND DAS ANKNÜPFEN VON BEZIEHUNGEN ZWISCHEN DEM SLOWAKISCHEN STAAT UND DEM UNABHÄNGIGEN STAAT KROATIEN IM JAHR 1941

MILAN SOVILJ

Die slowakisch-jugoslawischen Beziehungen wurden seit dem Jahr 1939 vor allem durch das größere Interesse der slowakischen Seite um eine Zusammenarbeit in unterschied-

109 Srov. NIŽŇANSKÝ, Eduard. *Nacizmus, holokaust, slovenský štát*. Bratislava: Kalligram, 2010. ISBN 9788081013966; týž. *Politika antisemitizmu a holokaust na Slovensku v rokoch 1938 – 1945*. Banská Bystrica: Múzeum Slovenského národného povstania, 2016. ISBN 9788089514403.

110 Srov. KRIZMAN, *NDH između Hitlera i Mussolinija*, ref. 74, s. 117-137.

111 Srov. ŠA BA, f. OLS BA, č. spisu 271948, k. 31, č. 67/taj./1943, Slováci v Chorvatsku, Zagreb, 19. 10. 1943; SNA, f. MZV, k. 1157, č. 2353/44; SNA, f. MZV, k. 213, č. Taj./45, Politická zpráva, 8. 1. 1945; JARINKOVIČ, ref. 2, s. 89-90.

lichen Bereichen (Diplomatie, Wirtschaft, sogar Beziehungen in dem Bereich Kultur und Schule) und die jugoslawische, vorwiegend negative Sicht auf die Art und Weise des Entstehens des Slowakischen Staates und die Frage nach seiner Selbständigkeit charakterisiert. Diese Beziehungen wurden schrittweise durch das Misstrauen und die ständige Beschuldigung und die Beschwerden sowohl der slowakischen Seite gegenüber Jugoslawien (die jugoslawische ambivalente Stellung zu den tschechoslowakischen Emigranten auf ihrem Gebiet, die negative Tätigkeit der Angehörigen der slowakischen Minderheit in Jugoslawien gegen den Slowakischen Staat und die Ablehnung der Erhöhung des Rankings der jugoslawischen diplomatischen Botschaft in Bratislava) als auch der jugoslawischen gegenüber der Slowakei (Unterstützung der Ideen der Unabhängigkeit einiger Teile Jugoslawiens – vor allem des kroatischen Gebietes) beeinflusst. Dieser Zustand blieb bis Anfang April 1941 erhalten, als auf Jugoslawien mit ihren Verbündeten die stärkere deutsche Armee eingriff. In Folge des deutschen Militärzuges gegen Jugoslawien wurden Bedingungen für das Entstehen des Unabhängigen Staates Kroatien erschaffen, welcher jedoch trotz seiner Bezeichnung von der deutschen und italienischen Unterstützung sehr abhängig war. Bereits am 15. April 1941 kannte der Slowakische Staat den Unabhängigen Staat Kroatien an und schloss mit ihm sehr früh diplomatische Beziehungen sowie Kontakte in weiteren Bereichen. Das gegenseitige Interesse, welches manchmal seitens des Unabhängigen Staates Kroatien stärker war (was logisch war, weil es sich um ein Gebiet handelte, welches sich in einem sehr schlimmen wirtschaftlichen Zustand befand sowie auch aus jeglicher anderer Sicht) konnte jedoch die zeitgenössischen Umstände, unter denen diese Staatsformationen entstanden sind und in denen sie existierten nicht „besiegen“. Schließlich verschwanden diese zusammen mit dem nazistischen Deutschland, ihren Patronen.

Mgr. Milan Sovilj, Ph.D.

Historický ústav Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové

Nám. Svobody 331, 500 03 Hradec Králové

e-mail: milan.sovilj@uhk.cz